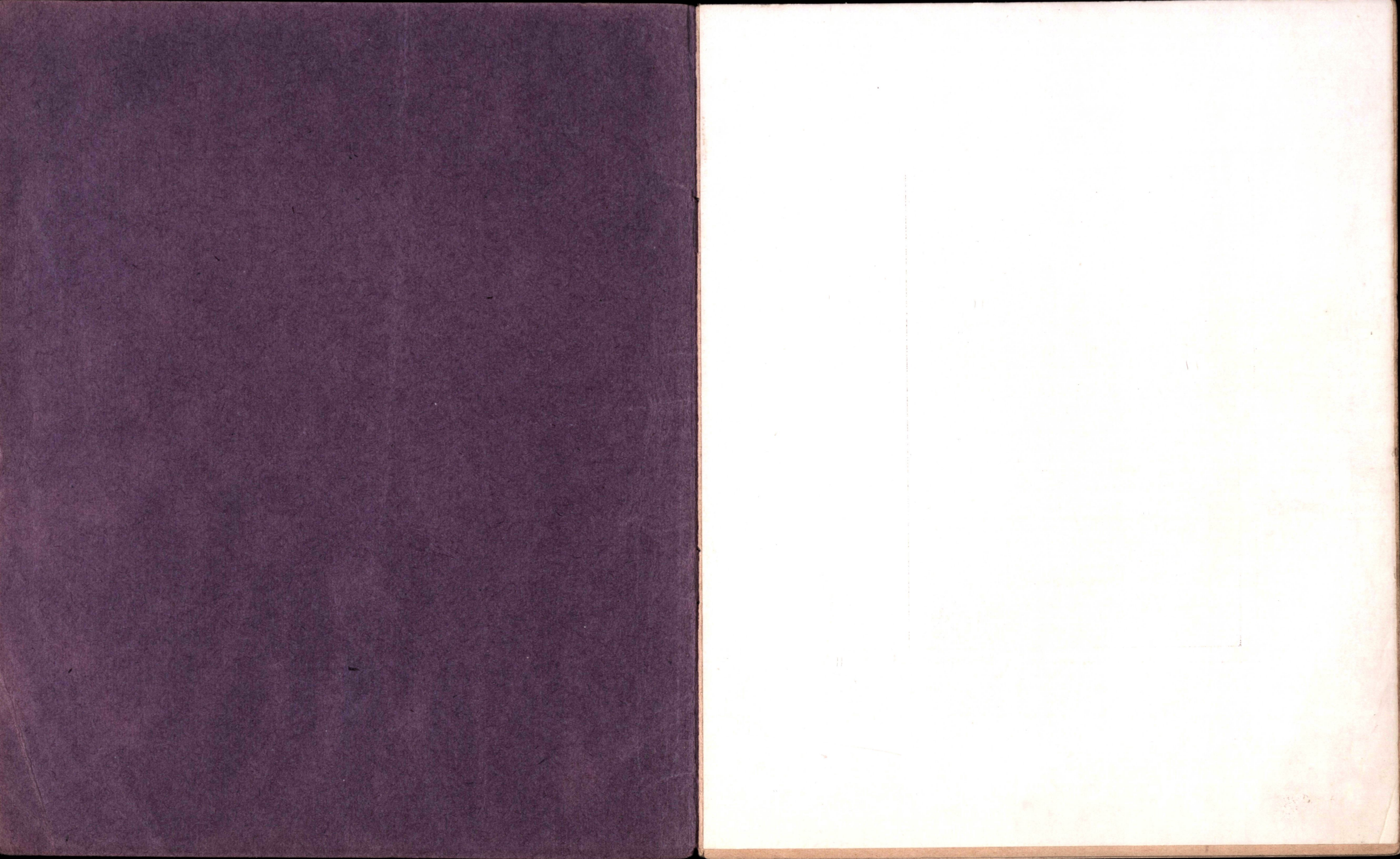

IZLOZBA
VIDOVICA

JUGOSLAV. UMJETNIČKO DRUŠTVO
„MEDULIĆ“

IZLOŽBA VIDOVIĆA.

SPLIT 1919.

Dovoljna je i jedna ćelija s prozorom u daljine, da se živi u beskrajnosti. Sa visokog prozora poći s dalekim osvetljenim oblakom u magle, to je poći putem saznanja.

Ona svetlost sa dalekog svetionika, zar nije nit za jedno otkriće na pučini mora i nebesa? Zašto ne tragate za njom? i njezin trag ne projektirate i s onu stranu materije koja bi htela da ograniči?

Jedno selo počiva. Iz mraka svetlo, večno, koje se ne da ni u najgušćoj tmini zatajiti, pomalo izvlači iz tame sve ono što traži oko naviklo seni. Ide se tragom svetla. Ni čim nepomučen, sanjar svoj pogled provodi od najtanjega vlata alge u dnu mora do naj-sitnije zvezde zalutale u nebu.

Počiva selo, pusto: a nad njim sanjar bdi, da mu udahne život, svoju tajnu koja obuhvata svemir, ali koja ne zamara, jer je on nju otkrio u boji u kojoj misli i u zvuku u kom oseća. Jer — kad se dah sve-žine digne iza gorskih rubova u prvi pamik ili kad se u žlebove dalekih gora uvlače ljubičaste magle sutona — njegova vizija miluje njegove oči i njegovo saznanje puni utehom njegovo srce.

Ali, o Bože moj, ima i časova kad se uteha srca ne prima: kad je duša, kao teška vrata Bola, zatvorena za Utehu, te nad vratima, kao umoran žižak, nemoćan pogled traži. No to je samo premor, časovito klonuće, i to će minuti.

Ujutro sunce ozariće prekomorsko jedro pod njegovim prozorom u daljine. Pesniku, to je dosta da ga okrepi.

ĆIRO ČIČIN ŠAIN.

SPLIT, 12. avgusta 1919.

Emanuel Vidović.

Per aspera ad astra.

Koliko je život borba, najbolje će na sebi iskusiti umjetnik. Njega put vodi — per aspera ad astra! Ali mnogi i ne dopiye do svoje zvijezde, jer klone prije u borbi života. Mnogo bude pozvanih, malo odabranih. Vidović je među potonjima. On je kročio trnovitim putem borbe za viši ideal i — pobijedio je. Što je sudbina bila nemilosnija, život teži, to je njegova duša bila bogatija, ideal viši, volja jača. Danas je na zenitu stvaranja i može da sa intimnim zadovoljstvom iskrena umjetnika pogleda na djelo svoje duše i svojih ruku.

Dojmovi iz djetinjstva.

Rodjen je u Splitu, u srcu Veloga Varoša — na Šperunu — god. 1872. Već u mladim godinama ispoljava se kod njega poziv umjetnički. I danas on znade da vam priča sa ganućem prve dojmove iz djetinjstva, kad je u crkvi Sv. Frane raskolačenim dje-

tinjskim očima pratio obrede, divio se šarama, prisluškivao glas zvona. Javljao se u mališevoj duši sasvim nesvjesno onaj tajni glas prirode, koji mogu da osjete samo umjetničke duše. A more, naše divno južnjačko more! Koliko li ga je puta svojom nesa- vladivom privlačivošću odvuklo od mrtve knjige, da mu rastvori pred sanjarskom dušom šarene stranice najljepše knjige — Pri- rode! I mjesto da uči školske predmete, on je volio da promatra, da crta, da kopira, kao što čine svi mladići, koji podlegoše čaru umjetnosti.

K izvoru umjetničkog nadahnuća.

God. 1887. ostavlja V. razred splitske realke i hita u Ve- neciju, na najljepši izvor umjetničkoga nadahnuća, da se svom dušom posveti odabranom idealu. U društvu mladih drugova pregalaca osjeća se preporodjenim. Zanos ga Venecija, prelijepa čarobnica, koja ga opaja neopisivim blagom bojâ i linijâ. U upo- redjenju s tom nenadmašivom učiteljicom, nezadovoljan je aka- demičkim sistemom starih profesora. Radi marljivo, pohadja školu kiparstva, modelira, prelazi na slikarstvo, u kojem se lakše sna- lazi, ali njega sve nešto zove van, daleko od akademske učma- losti, u prirodu. Četvrte godine napušta Akademiju. No za njega to znači ne samo slom sa mrtvom naukom, već i sukob s onima, koji su ga materijalno podupirali. Ostaje bez stipendije općinske i bez potpore imućna strica. Ne samo to, već stric i majka hoće da se on povrati u Split. On se otimlje, a oni se obraćaju austrijskom konsulatu, da kao maloljetnik prisilnim putem bude doveden u svoje rodno mjesto. Vještiji ga upućuju, da on kao

vojni dezertar — bilo je doba, kad se je morao prikazati na stavnju, što on nije učinio — po međunarodnim zakonima ne smije da bude izručen od tal. vlasti. Vidović se koristi ovom odredbom i traži zaštitu talijanskih vlasti, koje ga zbilja ne daju kao vojnoga dezertara.

Utjeha u ljubavi.

U tim danima fizičkih i duševnih muka — samac bez sredstava, u borbi s najbližima, koje je volio — nalazi utjehe u ljubavi. Zapleo je roman s jednom mladom Mlečankom. Obdan kuburi gladan, a u večer zaoravlja sve svoje jade u ljubavnom ašikovanju. Sreća ga međutim namjerila na nekog dekoratera, prijatelja našega Rendića. I sâm bohemijske prirode, volio je mlade umjetnike, te pozva Vidovića, da mu za neko vrijeme bude gostom. U isto doba upozna se s jednim američkim sli- karom, koji ga je zavolio, te ga opskrbljivao potrebitim slikar- skim priborom: postavom i bojama. Sad je Vidović pregnuo najmarljivije za radom. Dobar dio dana provodi u crkvi Sv. Marka, a ostali dio u prirodi. Nego postade mu jasno, da ne može ostati dugo na teret svojih dobrih mecena, te se odluči, da potraži podesnije mjesto.

Dani bosjaštva.

Krene u Milan, najindustrijalniji grad Italije, gdje je sa nekom sigurnošću računao, da će naći povoljne uvjete životu. I zbilja prvi su dani bili neloši. Prodao je nekoliko slika, donešenih iz Venecije. Zaposlio se neko doba i kod restauriranja starih

slika. Zatim je radio kao dekorater kod nekog profesora akademije, koji je bio na glasu kao dobar dekorater.

Nego kad je dovršio taj posao, nadje se odjednom sâm u tudjem svijetu bez ikakvih sredstava. I danas on sa strepnjom spominje te crne dane bez hrane i bez konačišta. Najgroznije su bile noći. Bojao se da zaspi gdje god na otvorenom, da ga ne bi redarstvo zateklo, uapsilo i prognalo kao nezaposlena skitalicu. Najbolji mu je azil bio — milanski kolodvor. Željezničar bi ga prodrmao: „Što tu radite?“ — „Čekam rođjaka iz Venecije“ — odgovorio bi usprenut Vidović i nastavio da spava. Poslije podne sklonuo bi se u koji kut veličanstvene Katedrale i tu bi zaspao, dok ga ne bi brutalni remeta pozvao iz blagih sanja u nemilu realnost.

Radost spasa.

Srećom ovaj teški život proganjanog beskućnika ne potraja dugo. Nadje se dobra duša, koja mu za nekoliko franaka kupi dvije slike, te ga spase iz očaja. Odmah zatim neka industrijalna tvrtka ponudi mu službu crtača pokućstva. To je bio spas, oslobodjenje.

— „Osjetio sam se — pričao mi je umjetnik — kao da me je po drugi put majka rodila. Koliko su bili grozni časovi očaja, toliko su bili divni ovi novi časovi nade i vjere u uspjeh. Kad sam izišao iz poslovnice tvrtke, nakon sklopljena ugovora, te stupio u Corso, instinktivno sam, u paroksizmu unutarnjeg osjećanja sreće, bacio šešir u zrak. Prolaznici su me promatrali sa žaljenjem, misleći, da sam sišao s uma. Nisu mogli pojmiti radost

čovjeka, koji nakon više dana bosjaštva već unapred naslućuje slast dovoljne hrane i još više slast opočinke u postelji!“

Radio je savjesno kao risač kod spomenute tvrtke, a u isto je doba marljivo pohađjao umjetničko udruženje „Famiglia Artistica“, gdje se je upoznao s brojnom umjetničkom kolonijom.

Prvi uspjesi.

Osokoljen od drugova, šalje na izložbu „Esposizioni Riunite“ jednu svoju radnju: pejzaš, koji prikazuje jedan ribarski kraj Venecije. Slika je primljena. Slučaj hoće da bude postavljena baš uz jednu sliku Segantinija, koji je kasnije mnogo djelovao na tehniku Vidovićevu. Slika je našla priznanja i pohvale kod umjetnikâ i kod kritike, te mu otvara put i na kasnije permanentne izložbe u Milanu.

Vidović ostaje u Milanu još tri godine i pò, a zatim se odluči na povratak u domovinu, izmirivši se prije s rodbinom i uredivši vojničke neprilike.

Povratak u domovinu.

Na povratku, u Zadru mu se duša razblažuje materinskom riječi, koju čuje nakon više godina. Javlja se u njemu jak nacionalni osjećaj. Zanos ga Trogir medievallnim karakterom. Ponosan je ljepotama svoje domovine i osvaja ga čežnja, da u njoj ostane. U to doba mladosti i zanosa upoznaje se s Bukovcem, koji je bio došao u Split, pozvan od djaškog odbora, da portretira Mons. Bulića, ondašnju žrtvu talijanaških denuncija i austrijskog sistema. Vidović je pohodio Bukovca i pokazao mu

neke svoje radnje. Majstor je bio zadovoljan i pohvalio ga. To je mladoga umjetnika obodriilo i još više privezalo uz odabrani ideal.

Malo nakon toga ide u Chioggia, kamo ga privlači mirna voda laguna i obris ribarskih ladja o sutonu. Već se tada javlja u njegovim radovima onaj temeljni ton, koji odgovara njegovoj duši. Namjera mu je, da proslijedi u Rim ili u Milan, da uči još od starijih i modernih umjetnika u pinakotekama i na izložbama. Ali ga zaustavlja u Chioggi srce. Zaljubljuje se u lijepu djevojku sentimentalnog izražaja, od koje mu se teško rastati.

Vraća se nakon dužeg vremena u Split, gdje dobiva mjesto suplenta za risanje na realci. U to vrijeme priređuje u Splitu izložbu sa slikarom Lalićem. Smiren, ženi se s vjerenicom iz Chiogge i daje se svom dušom radu. Izlaže u Kopenhagenu, u hrvatskom odsjeku. To je bio prvi put, kad su se hrvatski umjetnici reprezentirali kao cjelina na jednoj internacionalnoj izložbi, oslobodivši se austrijskog i mađarskog tutorstva. Njihov je odsjek na kopenhagenskoj izložbi nosio ime „Croatia“.

Umjetničko kolo u Splitu.

Okolo Vidovića u Splitu okuplja se kolo mladih umjetnika i prijatelja umjetnosti. S njima je i nekoliko književnika i književnih poletaraca. Sastaju se u splitskim kavanama i raspravljaju o umjetnosti, književnosti. Doba je našeg umjetničkog i literarnog „Sturma und Dranga“. Javljaju se „mladi“ književnici i umjetnici, koji ustaju proti ukočenom i anemičnom akademizmu. Bukovac impresionizmom i plein-airizmom stvara školu mladih u Zagrebu,

u Splitu Begović (Xeres de la Maraja) svojom zbirkom „Boccadoro“ izazivlje reakciju „starih“, u Beču počinje da izlazi revija prvih jugoslav. dekadnata „Mladost“, Marjanović preuzimlje redakciju karlovačkog „Svjetla“ i pretvara ga u bojovni tjednik mladih pregalaca, koji unose novi slobodni i kritični duh. U „Svjetlu“ (1900) izlazi i prvi opširniji prikaz Vidovićeve umjetnosti.

On je medjutim uredio maleni atelier na Luću (predgradju Splita) i radi s oduševljenjem za prvu kolektivnu izložbu. Moralni je uspjeh izložbe vrlo dobar, ali materijalni — nikakav. Bogatija publika nije onda još imala smisla za umjetnost. Zadovoljavala se je da resi zidove svojih stanova jeftinim šablonskim oleografijama. Karakterističan je slučaj, koji je onda doživio umjetnik. Neki bogatiji trgovac u Splitu htio je da kupi jednu Vidovićevu sliku, koja mu je bila omilila. Umjetnik zatraži za nju 60 for. Trgovcu se činilo preskupo i ponudi 50. Vidoviću je, ma da je bio u ekonomskoj stisci, bila odurna ta kramarija i otklonio je.

God. 1903 prenosi kolektivnu izložbu u Zagreb. Nalazi i tamo mnogo razumijevanja kod kritike, koja ga hvali i upozoruje općinstvo na tu osebujnu pojavu, ali se kupacâ ne nalazi. Tek je jedan bogatiji židov kupio dvije slike. Ovi materijalni neuspjesi bili bi čovjeka slabije volje sigurno utukli; Vidovića ne, on se veseli priznanju pozvanih i radi sa zanosom dalje. Medjutim mu se ekonomski položaj pogoršava. Uslijed incidenta prigodom prvog istupa talijanaškog društva „Ginnastica“ u Splitu — ošamario je jednog tal. provokatera — gubi službu suplenta na realci. Život mu postaje sve to teži, jer mu se i obitelj pomno-

žava. Na on niti očajava, niti koleba. Radi podvostručenim marom. Za sebe, za umjetnost stvara veće, lijepe slike, koje sprema za izložbe; a za život izrađuje bezbroj malenih akvarela, ponajviše marina, koje nalaze izvrsne prodje u Beču. Židovski ga trgovci iskorišćuju, ali je on svejedno zadovoljan, jer mu taj rad osigurava „kruh svagdašnji“.

Prvi veći uspjeh.

Kralj Petar kupuje Vidovićevu sliku.

God. 1904. otvara se u Beogradu Prva jugoslavenska izložba, u kojoj sudjeluje i Vidović. Ovog puta njegov uspjeh nije samo moralni. Kralj Petar otkupljuje njegovu lijepu sliku „Split“, za koju daje 1600 dinara. Lako se domisliti, kako je taj sretni događaj djelovao na mladog umjetnika. To je bila prva velika pobjeda, nagrada za sve patnje prošlosti.

Malo vremena nakon toga izlaže u Londonu, u dalmatinskom paviljonu, zajedno s Bukovcem i Meštrovićem. Engleske novine donijele su vrlo simpatične i laskave ocjene o našim umjetnicima. Kasnije izlaže i u bečkom „Hagenbundu“ veliku sliku „L'ora che volge al desio“, izrađenu u Segantinijevoj maniri. Premda bečka kritika u velike hvali tu sliku, umjetnik nije zadovoljan njome. Poslije nekog vremena izrađuje je drugom tehnikom. Značajno je ovo po Vidovića, koji se ne povadja za tuđim sudom, već ima neobično razvijen smisao autokritike, koji je pravom umjetniku najbolji putokaz.

Odsad na svim izložbama po jugoslavenskim krajevima sudjeluje i Vidović: na jubilarnoj izložbi Hrv. društva umjetnosti u

Zagrebu 1905., u Sofiji 1906., na Prvoj Dalmatinskoj Izložbi u Splitu 1908. Svugdje ga prati priznanje. Slike mu se prodavaju, dnevници i revije pišu duge i laskave kritike. Nakon izložbe u Splitu osniva se umjetničko društvo „Medulić“, koje priređuje 1909. izložbu u Ljubljani. Vidović izlaže takodjer na dvjema izložbama u inozemstvu: u bečkom Hagenbundu 1904. i na internacionalnoj izložbi u Milanu 1906.

Vidoviti prethodnici.

Umjetnici, okupljeni oko „Medulića“, pod vodstvom Meštrovića, živo učestvuju u jugoslavenskom umjetničkom pokretu. Oni su vidoviti prethodnici političkog pokreta, koji nas je nakon malo godina doveo do oslobodjenja i ujedinjenja. Uz Meštrovića su Vidović, Rački, Krizman, Nadežda Petrović, Jakopič, Jama itd. Oni obilaze sve jugoslavenske krajeve, da upoznadu narod, osebine pojedinih krajeva, šarolik pejzaž.

U to doba radilo se i o tom, da se Meštroviću i Vidoviću sagradi atelier u Zagrebu. Do izvedbe nije došlo radi zakulisnih spleta. Vidović se vraća u Split i nastanjuje se u Solinu, gdje uređuje svoj atelier u punoj prirodi — ispod jedne murve.

Rad posljednjih godina.

Ostaje u Solinu godinu dana i onda se vraća u Split, gdje zajedno s Katunarićem, Meneghellom i Uvodićem pokreće šaljivi list „Duje Balavac“, pun splitskog pučkog humora i urešen vrlo uspjelim karikaturama. Usto dobija mjesto profesora na obrtnoj

1918

školi, koje pokriva i danas. Obezbijedjen, u krilu brojne porodice, pun optimističkog raspoloženja, u ambijentu koji ga cijeni i voli, radi neumorno. Sudjeluje na izložbi „Medulića“ u Zagrebu g. 1911. i na Četvrtoj Jugoslavenskoj Izložbi u Beogradu 1912.

Ni kroz doba rata — doba moralnih muka i materijalnih briga — ne iznevjeruje se kičici. Nepokolebljiv u vjeri u konačnu pobjedu slobode, koju predosjeća instinktom umjetnika, radi nepomućeno. Ide u prirodu, zapaža obrise, upaja tonove i vraća se u svoj atelier, gdje na platnu u motivima oživljele prirode daje izražaje svoje duše. Trudi se, da nadje za to i najprikladniju tehniku. Godinama i godinama bori se, da nadje pravi način. Mijenjao je nekoliko puta svoju tehniku: sad je postavljao manje, sad više boja, tražio efekte u rastavljanju malenih sitnih linijica (Segantinijev uticaj). Dugo je trajao taj proces, dok se nije regbi napokon smirio. Zadovoljan je posljednjim rezultatima: kaže, da je napokon našao sredstvo, kako da najvjernije prikaže ono što osjeća.

Vidjeli smo nekoliko tih novijih slika na zadnjoj Izložbi jugoslavenskih umjetnika u Splitu, koja je bila otvorena pred par mjeseci. U isto doba bio je Vidović zastupan nekim starijim slikama na jugoslavenskoj izložbi u Parizu.

Ovom današnjom kolektivnom izložbom daje nam rezultat svoga umjetničkog djelovanja. Rezultat koji mu određuje mjesto medju ponajboljim umjetnicima slavenskoga juga.

SPLIT, avgusta 1919.

V. K.

KATALOG.

1. Crveni oblak.	(ulj. slika)
2. Kada mjesec izlazi...	" "
3. Pri zalasku sunca.	" "
4. U tišini.	" "
5. Jutro. (<i>Vlast. Pokr. Muz.</i>)	" "
6. Pri svanuću	" "
7. U splitskom konalu.	" "
8. Večernji mir.	" "
9. Stara crkva.	" "
10. Tuga.	" "
11. Tristis hora.	" "
12. Rodna gruda.	" "
13. Selo počiva.	" "
14. Mali svijet (<i>diptih</i>).	" "
15. Kraj mirnih duša.	" "
16. Zadnji traci.	" "
17. Tmurno jutro.	" "

18. Kod starog samostana.	(ulj. slika)
19. Notturmo.	" "
20. Predvečerje.	" "
21. Grad se budi.	" "
22. Kod starog Splita.	" "
23. Vrata boli.	" "
24. Mjesec u splitskoj luci.	" "
25. U samoći.	" "
26. Konao siromašnih ribara.	" "
27. Tužna večer.	" "
28. Ratno veče u splitskoj luci.	" "
29. Poslije ribarenja.	" "
30. Jesensko jutro.	" "
31. U gradu ribara (<i>Dan</i>).	" "
32. U gradu ribara (<i>Večer</i>).	" "
33. Kod crkvice moga grobišta.	" "
34. Jeseni.	" "
35. Ljetno jutro.	" "
36. U peristilu.	" "
37. Mrtvom gradu...	" "
38. Bolesni kraj.	" "
39. Stari perivoj.	(akv.)
40. Zeleni mir.	(ulj. slika)

41. Na konalu (<i>Studija iz naravi</i>).	(ulj. slika)
42. Stare palače (<i>Studija iz naravi</i>).	" "
43. Iz malog svijeta.	" "
44. Zdravamarija.	" "
45. Selo spava.	" "
46. Stare palače (Split) (<i>impresija</i>).	" "
47.	
48. Četiri vizije Splita.	
49. (<i>Vlast. Obrt. Šk.</i>)	" "
50.	
51. Prije večere. (<i>Vlast. Obrt. Šk.</i>)	" "
52. Ribarske kuće.	(akv.)
53. Kod starog bora.	(ulj. slika)
54. Detalj slike: Večernji mir.	(akv.)
55. Studije za sliku: Ratno veče	(crtež)
56. Sjećanje na sliku: Ratno veče.	(akv.)
57. " " " Kraj mirnih duša.	" "
58. Ribarski kraj.	" "
59. Vizija jedne studije pri zapadu.	" "
60. Konao (<i>Studija iz naravi</i>).	" "
61. U noći (<i>Studija</i>).	(ulj. slika)
62. " "	(Studija - crtež)
63. Kad sunce zalazi.	(ulj. slika)

64. Umirući dan (<i>Studija</i>).	(<i>ulj. slika</i>)
65. Mali svijet (<i>Vizije</i>).	" "
66. Studija za sliku: Zdravamarija.	(<i>crtež</i>)
67. Selo spava.	(<i>ulj. slika</i>)
68. Studija iz naravi.	" "
69. Kod crvene kuće.	" "
70. Vizija Venecije.	" "
71. U zoru.	" "
72. Studija.	" "
73. Studija za sliku: Kišni sumrak.	" "
74. Split u jutro.	" "
75. Impresija Splita.	" "
76. Gdje žive ribari.	" "
77. Studija iz naravi za sliku: U gradu
ribara.	(<i>crtež</i>)
78. Poljski kraj.	"
79. " "	(<i>Kolorirani crtež</i>)
80. Kod Dioklecijanove palače.	(<i>ulj. sl.</i>)
81. Studija za sliku: Zdravamariji.	(<i>crtež</i>)
82. Sjećanje na sliku: Rodna gruda.	(<i>akv.</i>)
83. U Bosni.	(<i>ulj. slika</i>)
84. Jutro u konalu.	" "
85. Večer.	" "

86. Studija iz naravi.	(<i>ulj. slika</i>)
87. " " "	" "
88. Mali atelier.	" "
89. Južina.	" "
90. Vizija Splita. (<i>Vlast. G. J. M.</i>)	" "
91. Studija.	" "
92. " "	" "
93. Kod Sfinge.	" "

Plakat i katalog izradio je

Jerolim Miše.

Tiskom „Narodne Tiskare“

Split 1919.

